

Але якщо заперечується «вертикаль», єдиним можливим шляхом утворення Нового є розрив, відпадиння від пункту, який є вихідним для конституювання присутності. Тож дигресія має означати не просто «затримання», «від-ступ», «підвішування», а дискретність, преривчастість процесу саморозгортання екзистенції. Такий рух не завадить трансляції культурних феноменів, яка може довільно продовжувати чи створювати традицію; але чи можна теж саме сказати й про присутність? Фактично, розрив екзистенціювання означає його руйнацію, божевілья або смерть, тобто – вже трансгресивні феномени. До речі, у природознавстві, звідки родом один з варіантів застосування терміну «дигресія», є поняття катаценозу – руйнації системи внаслідок її «розхитування». Тому, мабуть, варто враховувати разом із конструктивним і деструктивний потенціал дигресії. Як і на яких методологічних засадах можливі такі розвідки – тема для подальшого осмислення проблеми. Але не зайвим було б взяти до уваги можливий напрямок таких досліджень – своєрідну «его-еко-логію-та-риторику» дигресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адорно Т. В. Жаргон подлинности. О немецкой идеологии / Т. В. Адорно ; [пер. с нем. Е. В. Борисов]. – М. : Канон + ; РООИ «Реабилитация», 2011. – 191 с.
2. Вальденфельс Б. Одновременность неоднородного. Современный порядок в зеркале большого города : [электронный ресурс] / Бернхард Вальденфельс; [пер. з нем. А. Кричевского] // Логос. – 2002. – № 3. – Режим доступа : <http://www.ruthenia.ru/logos/number/34/19.pdf>.
3. Гадамер Х.-Г. Пути Хайдеггера: исследования позднего творчества / Ханс-Георг Гадамер ; [пер. с нем. А. В. Лаврухина]. – Минск : ПроPILEI, 2007. – 240 с.
4. Гваттари Ф. Трансфер или то, что от него осталось : [беседа] / Ф. Гваттари, Б. Л. Эттингер ; [пер. с франц. В. А. Мазина] // Кабинет : Картины мира I. – СПб., 1998. – С. 21–29.
5. Голубенко О. В. Феномен дигресії: екзистенціально-феноменологічна аналітика та соціокультурна контекстуалізація : [дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук : 09.00.04 ; рукопис] / О. В. Голубенко. – Харків, 2014. – 258 с.
6. Делез Ж. Различие и повторение / Жиль Делез; [пер. с франц. Н. Б. Маньковской, Э. П. Юровской]. – СПб. : Петрополис, 1998. – 384 с.
7. Фуко М. О трансгрессии / Мишель Фуко ; [пер. с фр.] // Танатография Эроса: Жорж Батай и французская мысль середины XX века. – СПб. : Мифрил, 1994. – С. 111–131.

УДК 101.8:114:130.121:141.32

Голубенко О. В.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ЗМІЩЕННЯ, ДОЛАННЯ, МЕЖА: ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-АНАЛІТИЧНА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМНОГО ПОЛЯ

Прорисовка онтологічної конституції людської присутності неодмінно наштовхується на такі проблемно-феноменальні пункти, як процесуальність зміщення, долання та пов'язаний із ними феномен межі («межевість» як така). Найближчий спосіб теоретико-філософської роботи у цьому полі – екзистенціальна (або ж екзистенціально-феноменологічна) аналітика. Але оцінка ефективності руху цим шляхом є досить проблемною справою, адже й об'єктивуюча позиція зовнішності, і якась фіксована критеріальність тут є просто неможливими. Втім, без втрати специфіки цього предметного поля (а отже – і специфіки самого людського буття) відмовитись від такого роду аналітики ми не можемо. Таким чином, процедурність онтологічного «нюансування» – це водночас і пошук, і акт творення. Чи сприймати цей факт як методичну ваду або ж, навпаки, як перевагу – справа особистого «дослідницького смаку».

Ключові слова: зміщення, долання, межа, дигресія, метод, онтологія, екзистенція.

Прорисовка онтологической конституции человеческого присутствия непременно наталкивается на такие проблемно-феноменальные пункты, как процессуальность смещения, преодоления и связанный с ними феномен границы («граничность» как таковая). Ближайший способ теоретико-философской работы в этом поле – экзистенциальная (или же экзистенциально-феноменологическая) аналитика.

Однако оценка эффективности движения по этому пути является достаточно проблемным делом, ведь и объективирующая позиция внешности, и какая-то фиксированная критериальность здесь просто невозможны. Впрочем, без потери специфики данного предметного поля (а значит – и специфики самого человеческого бытия) отказаться от такого рода аналитики мы не можем. Таким образом, процедурность онтологической «нюансировки» – это одновременно и поиск, и акт творения. Воспринимать ли этот факт как методический изъян или, наоборот, как преимущество – дело личного «исследовательского вкуса».

Ключевые слова: смещение, преодоление, граница, дигрессия, метод, онтология, экзистенция.

Drawing of the ontological constitution of human presence inevitably encounters such problem-phenomenological points as the process of displacement, overcoming and the related phenomenon of the border («boundary» as such). The closest method of theoretical and philosophical work in this field is the existential (or existential-phenomenological) analysis. However, assessing the efficiency of movement along this path is quite a problematic, because external position and some fixed criteriality are impossible in this case. But without losing the specificity of this subject field (and hence the specificity of human being itself) we can't abandon this type of analysis. Thus, the procedure of the ontological «nuancing» is both the search and the act of creation at the same time. To take this fact as a methodological flaw or, on the contrary, as an advantage, it is a matter of personal «research taste».

Keywords: displacement, overcoming, boundary, digression, method, ontology, existence.

... крім того, що ми завжди й всюди маємо
границі, ми також самі є границею.

*Георг Зіммель. Споглядання життя. Чотири
метафізичні глави*

... з іншого боку, якщо б не було демаркаційної
лінії заборони, не було б і деконструкції. Та й взагалі
нічого б не було.

О. М. Перепелиця. Обсценна медіальність мови

Вже на самому початку – парадоксальним на перший погляд чином – ми змушені зробити певне зауваження стосовно зазначеної вище у титулі методичної специфіки як цього локального розшуку, так і будь-якого подібного дослідження взагалі. Отже, нехай з певної точки зору це і означає визнання власного безсилля, але знаходитися у полі дії інструментарію саме такого типу, зберігати йому «лексичну вірність», плекати стилістичну вивіреність і разом із тим мати абсолютно серйозне обличчя – досить, на наш погляд, недоречно, фальшиво та й просто дискомфортно. Лексика та стиль, стиль та лексика – чи є щось таке на цьому шляху, що не втілюється у них, що їх перевищує? Коли позиція, яка означає прийняття та навіть послідовне ствердження тотальної онтологічної первинності дискурсивної сфери, є у всіх можливих смислах «не твоєю», то питання це не виглядає таким вже нейтральним.

Власне кажучи, що таке фікція і не-фікція у полі реалізації екзистенціально-феноменологічного аналізу? Що у цій реалізації є вигадкою і що нею не є? Де і як «фантазм» сягає (чи лише *може* сягати) стану «екзистенціально-понятійної» конструкції і що це означає для теорії, а отже – і для «академічної машинерії»? Що відбувається із нами, коли ми щось «схоплюємо» саме таким чином? І чи відбувається із нами щось по-філософські значиме взагалі? Ми тут і ми бачимо: немає межі вичерпання, немає контролюючої інстанції, немає обмеження і завершальної позиції, немає «останнього слова». Цей простір – «місце», де взагалі ніколи не вимовляються «останні слова». Ми не можемо сказати, де зупинимось, і ми не можемо сказати, що зупинимось взагалі. Все, що лишається – це пакувати у ті чи інші словоформи «проміжні пункти» як продукти певної ментальної процедурності.

Досить умовно, але: мало поезії – багато логіки, мало логіки – багато поезії. Чи є рівень, на якому логіка зливається з поезією? – Ні. Їм це «злиття» як дифундивне взаємопроникнення і не потрібне. Шпетівська адаптація ноесо-ноематичної «конструкції» у полі мовної проблематики цілком переконливо демонструє те, як нерозривно, але й без остаточного злиття логічна та поетична форми слова конституують мовний простір [див.: 18]. І якщо ми не прагнемо воювати із бінарними схемами, чи з будь-якими схемами (як варіантами неприйнятної лімітації) взагалі, то все одно хотілося б мати більше впевненості у тому, що твій

методологічний інструментарій, викресливши себе за межі системного *ratio*, не кружляє довільно у площині самих лише «поетичних форм».

Вирішувати щось із *ratio* за допомогою *ratio* (у які екзистенціалістські шати не вбирай цю «виставу духа») означає одвічне «немістично-містичне» кружляння, або ж – нескінченні варіації на тему критики чистого (а також і не зовсім «чистого») розуму. З часів Канта інший рух тут, власне, і неможливий (та ніколи можливим і не був), тому ту ж таки феноменологію дійсно можна сприймати як радикальне кантіанство. А фундаментальну онтологію (чи то пак – гайдегерівську «феноменологічну герменевтику» [див.: 14]) як нелімітовану «феноменологію всього». При цьому притаманне останній прагнення встановити певний «чуттєво-виразний» (чи, будемо простішими, – «онтологічний») резонанс із поезією цілком зрозумілий, але навіть найстаранніше та найвідвертіше прийняття на себе «способу бути» у модусі «феноменологічного герменевта» (або справжнього «онто-поета», якщо вже є такі таланти) не вимиває остаточно з наших роздумів певний методологічний сумнів – своєрідну дослідницьку тугу. Тугу, що виростає не з прагнення «всюду бути вдома», але яку годує страх перед тим, що ти одвічно будеш зводити «будинки на піску».

Водночас, ми просто не маємо іншого вибору, не маємо інших шляхів. Точніше, «іншість» всіх інших шляхів означатиме, що ми йдемо не туди і не так, як того вимагає предмет дослідження. І навіть якщо ми воліємо лишатися більш «класичними», ніж здається, можемо собі дозволити сьогодні, а отже не сприймаємо ту обставину, що зазначений предмет є сам продуктом певних процедур дослідження, а дослідник при цьому – не «дискурсивно-позиційна» ілюзія, то все, що нам лишається – це сподіватися на «спільність людського досвіду», тобто очікувати на те, що кантівське «коротке замикання» [див.: 12] все ж таки спрацює і ми дивовижним чином вистрибнемо зі своєї власної глибини у широту «загальнолюдського».

І все ж таки, чи впевнені ми у ефективності обраних шляхів? Чи впевнені ми у існуванні того місця, куди вони мають нас вести? І якщо ми не можемо чітко і твердо сказати: «Так!», то чому ми все ще говоримо про те, що окреслює назва цієї роботи, і головне – чому *саме так*? Що ж, це дійсно досить незручне питання. Можливо, ми все ще остаточно не «перехворіли» певним типом філософської роботи, можливо – це наша особиста теоретична «вітрянка» (Мюріель Барбері, приміром, визначає так лаканіанство [див.: 1]). Можливо, це є певне «повернення» – повернення для того, аби вже ніколи не повертатися знов. Можливо, ми робимо так через те, що у черговому звіті потрібна позначка про публікацію, а можливо – тому що про ці речі досить складно мовчати, але говорити інакше без втрати чогось дуже важливого просто не виходить.

При цьому хотілося б зробити ще одне зауваження: подібно до того, як, скажімо, Гарольд Блум [див.: 4] на самому початку свого дослідження форм «поетичної боротьби» зазначає, що конкретні мовні маркери експлікованих феноменів є у певному розумінні довільними (тобто їх вибір – справа смаку і фантазії самого дослідника), ми так само не наполягаємо на остаточності, а також на абсолютній «компліментарності» застосованих у цій розвідці мовних фіксаторів відносно того, що вони фіксують. Все могло називатися й іншими словами – головне, аби назване не могло *бути* у інший спосіб.

Отже, спираючись на минулі аналітичні розробки [див.: 7; 9], та з метою теоретичного нюансування обраного проблемного поля зазначимо: екзистенціальна просторовість як «сцена» здійснення особливого самозміщення вимагає додаткового прояснення стосовно характеру своїх «до»- та «від»-модуляцій. У свою чергу, окреслюючи ті контури, яких може набувати така «топографічна даність» (а також і фіксаційна «сітка», призначена для її «схоплення»), ми опиняємось поставленими перед необхідністю деталізації екзистенціальної «основоструктури» цього феномену. Втім, ми маємо чітко усвідомлювати при цьому, *що саме* нас тут спонукає до здійснення такої теоретичної корекції. Вихідне самозміщення (або ж – дигресія) як базисна «модифікація» екзистенціальної «кінетичності» із максимумом настійливості первинно розкриває себе у формах «від-ходу». Тож у результаті первинного («фундаментально-онтологічного») прослуховування заданої феноменальної зони ми завжди матимемо справу із тим «здобутком», який результативно подає себе у вигляді поєднання «втечі-від-себе» та «втечі-до-себе» як особливих модусів вихідної дигресії. Сутнісна «позитивність» цієї феноменальної комплексності схоплюється, відповідно, як викорінююча та розмикаюча «втеча-

до-себе». Це, втім, не може у повній мірі нас задовольнити, адже при такому теоретичному розгортанні ми не маємо змоги хоч якимось чином торкнутися тієї інтонації зазначеної «позитивності», яка пов'язана зі специфікою завдання та розробки свого власного «від-простору». [7; 9; 16]

Мова йде про те, що при жорсткому дотриманні інтерпретаційних напрямків, які задаються гайдеггерівською аналітикою, максимумом, на який може розраховувати наше вслуховування із орієнтацією на певну «само-ініціацію» та «само-здійснення», буде «позитивність» екзистенціальної «витримки-витривалості», із якою присутність має брати на себе спосіб буття у «позиції-перед-Ніщо», аби через актуалізацію розмикаючої потенційності основонастрою жаху мати змогу певного «повернення-до-себе» із оточуючого наявного світу. Така «модифікація» дигресивного руху дозволяє присутності здійснювати *власну* позитивну буттєву можливість у якості проєктивного «на-киду» себе самої на свої можливості, а отже – триматися *проясненого у власній сутності та своїх перспективах само-здійснення*. [див.: 16]

Проте необхідно визнати, що у даному випадку таке самоздійснення у своєму «само» може бути піддане певному теоретичному сумніву. Дійсно, адже та «передумова», яка ініціює радикальну «власність», є при цьому (у певному розумінні) «перед-заданістю», котра вкорінюється у екзистенціальній основобудові присутності як бутті-у-світі. Нас же цікавить саме *момент автономності* у здатності людської присутності не тільки до, так би мовити, «стихійно-потокowego» саморозгортання, але й до «само-формування» *свого* екзистенціального «від-простору», адже саме це становить справжнє підґрунтя для дійсної проєктивної самореалізації. Але якщо ми припускаємо відповідне корегування у плані розуміння «авторизованого само-творення» як процесу, котрий потребує формування свого екзистенціального простору із маркером «від», то специфічна *дигресивна авторизація* у даному випадку оголює свою *принципову подвійність* [див.: 6; 8]. З одного боку, вона дійсно є іманентно-процесуальним конститутивом отримання та утримання суб'єктифікованого (або ж тепер, якщо завгодно, – «первинно-авторизованого») екзистенціального простору присутності. По-друге ж, дигресивна авторизація подає себе як процес формування екзистенціального «від-простору», тобто вона фактично складає основу «*дигресії другого порядку*» як «геологічно-історичного» *від-творення* людиною самої себе. Останній дигресивний модус, отже, означає автономізовану модифікацію вихідної буттєвої «кінетичності» присутності, котра уможливує «авторизований» спектр найрізноманітніших форм людського самодолання, саморозгортання, самоконструювання тощо. [див.: 6; 8]

Але навіть маючи перед очима таку достатньо розроблену екзистенціальну «схематику» феномену дигресії, ми не можемо зупинитися на цьому та не зробити наступний крок, що полягає у переведенні фокусу нашої пошукової інтенції на *процесуальну «фазисність»* самої дигресії. Тобто мова йде про те, аби спробувати вловити та проакцентувати ключові «елементи» (або «етапи») у здійсненні будь-якого дигресивного руху. Отже, якщо зосередитися на нюансах здійснення дигресії як особливої форми екзистенціального руху (а також і на відповідних «проєкційних» варіантах його здійснення у соціальних площинах), то основними складовими його перебігу майже завжди будуть одні й ті самі «фазисні елементи». Справа лише у тому, аби підібрати для них відповідні мовні фіксатори, які б передавали сутність досліджуваних процесів максимально повно та чітко. Не гарантуючи абсолютного успіху щодо цих кваліфікативних спроб, ми, разом із тим, пропонуємо у якості ескізного (а тому відкритого для своїх подальших уточнень та деталізацій) варіанту маркування розроблюваного феноменального поля три позначення для, відповідно, трьох взаємопов'язаних процесуальних складових дигресії.

Цими позначеннями будуть: *прив'язка, затримка* (або «підвішування»), якщо триматися у близькості до дельозівського розуміння подібних процесів [див.: 10]) та, власне, *відхилення*, яке у даному випадку означає трансформативний рух-зміщення (всередині) присутності, який можна ототожнити з переходом-отриманням (до) нової (завжди тим чи іншим чином «привласненої») екзистенціальної позиційності. Іншими словами, у цих трьох діях розігрується процес само-від-творення людини як робота по формуванню буттєвого рельєфу свого завжди (не)нового «присутнісного фазису».

Саме так, адже розгортання чергового буттєвого модусу присутності завжди є вкоріненням (або ж «прив'язаним») до своєї «геологічної історії». «Активність» же прив'язки

означає тут лише довільність переорієнтації при виборі «точки відштовху» у нашому дигресивному зміщенні, або ж свободу кваліфікації у якості «від-простору» нашої тотальної буттєвої ситуації загалом, що має провокувати здійснення фундаментального дигресивного переформ(ат)ування свого існування. Сам же дигресивний перехід здійснюється шляхом екзистенціальної «затримки» того «буттєвого елементу», по відношенню до якого відбувається «прив'язування». Тобто його присутнісна даність «підвішується» у дереалізуючому просторі «фантазму» (якщо знову звернутися до термінології Дельоза [див.: 10]) та виштовхується (або ж відхиляється) у недо-присутнісні терени «деактивованої реальності» (що, втім, не замикає остаточно те, що виштовхується, від можливої реактивації як повторного регресивного «оживлення»).

Слід також зазначити, що окреслені дигресивні «складові» піддаються своїй безпосередній ідентифікації лише на рівні авторизованого буття людини. А отже, про їхню притаманність іманентно-конститутивній формі дигресії ми можемо міркувати лише опосередковано. Казати про якісь методи «прямої фіксації» на «доавторизованому» рівні, звичайно, не можна. Повне ігнорування цієї обставини означало б зісковзування дослідження на небезпечний шлях суто «ноуменальних» пошуків та конструювань, які б нічого не дали нам у справі прояснення реального положення справ. Більш того, ані будь-які методи інтроспекції, ані «найтрансцендентальніша» феноменологічна редукція не допоможуть нам щось «розгледіти» на цих дорефлексивних досвідних рівнях.

Проте методи непрямой теоретичної роботи все ж таки не втрачають свого сенсу навіть за таких пошукових умов. Опосередковано – тобто за результатами вихідних конститутивно-дигресивних процесів та за аналогією з дигресивними само-зміщеннями на рівні авторизованої сфери буття людини – ми можемо припускати подібність даної процесуальності на обох рівнях її здійснення. Головна складність і водночас небезпечність, яка багато у чому була реалізована у вигляді постсучасних (переважно французьких) варіацій трансгресивно забарвленої «онтології відсутності» [див.: 8], полягає тут у певній теоретичній привабливості, котру виявляє тип «філософської гри», який ми дозволимо собі позначити у якості «мислення чистих форм».

Спокуса ефектних (проте необачних та надто далекосяжних) висновків щодо тотальної «конституційованості Нічим» завжди виходить на сцену, лиш тільки «субстанціальність» у якості провідної буттєвої характеристики поступається своїми позиціями на користь «функціональності», «процесуальності», «часовості» тощо. Це є досить природним фактом, але недостатня «запобіжна» робота здорового глузду часто відкриває шлях до невиправданої максимізації окремих теоретичних наслідків такої парадигмальної «переорієнтації». У нашому ж випадку зазначена небезпека виявляє себе як спокуса «мислення чистої дигресії».

Проблема «мислення порожності» не виростає, втім, на порожньому місці. Стосовно дигресивної процесуальності така проблема оголює себе при здійсненні експлікативних спроб щодо нюансів вихідного зміщення на рівні «досуб'єкт(ифікова)ного» модусу людського буття. Адже дійсно, дигресія як фундаментальне екзистенційне зміщення виявляється при такому масштабі розгляду дещо дивним трансформативним рухом. Маючи свою «від-опору» (у вигляді комплексного поля первинної досвідної сфери) він не може прямо вказати на існування того, *хто*, власне, цей рух здійснює. Виявляється, що процесуальної «схематики» у вигляді руху «від-і-до» ще просто не існує, оскільки саме у іманентно-дигресивному «від-русі» тільки й відбувається формування (суб'єктифікованого) «простору-до» як дійсного поля самоприсутності. А отже і складається враження, що у даному випадку ми маємо справу з чистим від-рухом – «чистою дигресією».

Втім, це лише ілюзія – ілюзія «чистоти» екзистенціального руху. Ніякої *саме так* зрозумілої «чистоти» не існує. Насправді, як нескладно побачити, ми знову маємо справу все з тою ж таки проблемою неможливості чіткого й однозначного визначення моменту «фазового переходу» від первинного досвідного прото-суб'єктного поля до його суб'єктифікованої модифікації. Але дигресивне самозміщення як утворення суб'єктифікованого модусу буття виконується саме за рахунок первинної іманентної дигресії, яка також, по суті, є «формою екзистенціального тривання». Тобто фундаментальний рух само-від-ступу (який уможливує суб'єктне або «суб'єктоподібне» існування) не відбувається «ніде» і не виконується «ніким»: він є процесуальним компонентом, приналежним загальному простору присутності, вихідним чином «пристосованої» для здійснення цього буттєвого «кроку». А отже той факт, що до

конституції нашого самотривання належить вихідне «трансцендентальне запізнення» не означає того, що екзистенціальний «міжфазисний зазор» перетворюється на суцільне *Небуття*, а разом із тим і перетворює на небуття нас самих. Адже «запізнюємося» *ми самі*, а не хтось інший, чи *ніхто* взагалі.

Можливо, десь у безпосередній близькості до цієї проблематики перебувають витoki досить цікавого ефекту «нескінченності самовідношення» та (почасти похідного від нього) феномену «трансдискурсивності». Як відзначає Фуко, вперше у повній мірі цей феномен дав себе побачити завдяки фігурам Ніцше, Маркса та Фрейда, специфіка масштабних філософських «проектів» яких зумовила набуття останніми характеру «точок розгортання» для особливих «просторів трансдискурсивності». Згідно ж із Бенно Гюбнером, навіть філософія Мартіна Гайдеггера була зумовлена потраплянням у подвійну пастку захопленості «онтологією відсутності» та порожнім колообертом «нескінченності самовідношення» [див.: 17, с. 118].

Що ж стосується факту оголення феномену «нескінченності (само)інтерпретації» у межах творчості зазначених Мішелем Фуко авторів [див.: 15], то таке відкриття, як видається, органічно входить до стихійного «теоретично-інверсійного» зрушення, яке в подальшому (протягом ХХ століття) вилилося у деавтономізуючу та делімітуючу (по відношенню до «класичної» суб'єктивності «монадичного» типу) всезагальну та у окремих своїх аспектах штучно екстремалізовану парадигмальну трансформацію. І та обставина, що дані фігури позначили собою початок оформлення теоретичних витоків цього соціокультурного процесу ще не свідчить про них як про «авторів» останнього, адже, як відомо, «після цього» не означає «через це». Сформулюємо це так: роль нехай і гучного, але все ж таки заспіву щодо загального соціокультурного «інтонування» сучасності не передбачає з необхідністю винесення себе у позицію «над» по відношенню до всього історико-культурного простору, поліфонічно розгорнутого на певному хронологічному проміжку (хоча вона й забезпечує власним теоретизуванням позицію «універсальних орієнтирів»).

Отже, знов повертаючись до специфіки дигресивної топології, дозволимо собі при експлікації здійснення дигресії на «проекційному» рівні соціального буття охарактеризувати «місце» дигресії як особливий *простір співприсутності* (у цьому пункті та на цьому рівні розгляду, власне, розходжень із тим же вальденфельсівським розумінням дигресії у нас немає [див.: 5]). Цей простір, у свою чергу, визначається тим, що у ньому (пост)сучасний «вибух порядків» не може діяти у *такий же самий спосіб*, як це відбувається до нього та *поза* ним (так само, як і звична для субстанціальних порядків досвідна «нормалізація» зазнає у ньому певних змін, що деформують її «механіку» та обмежують поле її дії).

Коли, скажімо, Моріс Бланшо говорить про особливу атрибуцію сучасного життя, яка полягає у трансгресивній нестримності поверхневого руху від одного «буттєвого пункту» до іншого, від почуття до почуття, від питання до питання [див.: 3], то характерна для такого типу процесуальності неможливість зупинитися у жодній «прив'язці» до якоїсь форми «абсолюту» (або просто – «стабільної досвідної сфери») і вказує на зазначену нами «постісторичну хворобу», викликану деформованою рецепцією процесуальної конституції людської присутності. У той же час Жак Дерріда, якщо максимально коротко підсумувати його погляд на трансгресію, розуміє останню фактично як специфічну процедурність породження «рівноправних альтернатив» [див.: 11]. Втім, досягнення подібної результативності передбачає, як вже зазначалося, певне обмеження щодо експансії «trans-риторики» на все розмаїття екзистенціальних вимірів людини. Треба усвідомити, з одного боку, що фіксація певного типу досвіду під маркером трансгресії та представлення його у якості провідної ознаки сучасності є не досить виправданою та точною «операцією» (хоча б тому, що гетерогенне поле досвіду сучасного людства не демонструє своєї тотальної підлаштованості під якийсь один досвідний модус [див.: 2]). З іншого ж боку, «трансгресивне маркування» видається не достатньо влучним, адже те, що воно намагається схопити, часто виявляє ознаки, які більш вдало вписуються у зміст інших термінологічних форм (до яких, зокрема, ми відносимо і поняття дигресії).

Тому, на наш погляд, не буде зайвим перебільшенням ствердження думки про те, що «чиста трансгресія» (а також близькі до змісту цього поняття варіанти трансгресивних позначень) – це є дійсно провідна, але не ознака, а «міфологема» сучасності. Міфологема, що ґрунтується, зокрема, на штучній умоглядній екстремалізації «відсутнісного» трактування

людської присутності та долання її «трансцендентально-трансцендентної» сутності. Ми, як видається, маємо право на таку кваліфікацію у всіх випадках, коли «трансгресивна риторика» виходить за межі сфери авангардного мистецтва або досвідного поля певної (досить нечисленною та *насправді* «глобалізованою») частини населення Землі та експансіоністськи розповсюджується на чужі для неї сфери буття людини. Саме у зазначених «досвідних резерваціях» фіксуюча здатність поняття трансгресії реалізується максимально повно та за своїм прямим призначенням. Тож розширення фігурального сенсу певного мовного позначення та відповідного йому теоретичного «конструкту» видається дійсно невиправданим, необгрунтованим, а часто – навіть фатально небезпечним.

При цьому варто відзначити докорінні зміни у розумінні поняття межі / границі та сутності будь-якої «лімітації» взагалі, які можна помітити навіть у антропологічних розвідках, які пропонує нам простір філософії ХХ століття. Так, приміром, спробу ґрунтовного перегляду усталених точок зору на цю проблематику ми можемо знайти у вже аналізованому нами тексті Гельмута Плеснера [див.: 6; 13]. Відповідаючи на питання: «Коли приналежність обмежуючого контуру самій речі та його визначальне для самої речі значення більше вже не можуть скасовувати один одного?» [13], німецький вчений приходить до розгорнутого представлення можливих способів «відношення обмеженого границею тіла до його границі» [13]. Таке представлення фіналізується Плеснером у вигляді двох основних варіантів трактування зазначеного відношення. А отже і ми, дозволивши собі у даному випадку досить «щільне» цитування плеснерівського тексту, компактно окреслимо ці базисні підходи.

Перший варіант трактування відношення між тілом та його межею артикулюється Плеснером як уявлення про те, що «границя являє собою всього лише віртуальний проміжок між тілом і пов'язаним із ним середовищем, те місце, де воно починається (завершується), при тому, що в цьому ж місці завершується (починається) щось інше». [13] А отже, «границя не належить винятково ані тілу, ані пов'язаному із ним середовищу, але їм обом разом, оскільки буття-до-завершення одного виявляється початком іншого» [13]. Саме тому «вона [межа. – О. Г.] є чистим переходом від одного до іншого, від іншого до одного та є дійсною тільки як обумовленість (das Insofern) саме цієї взаємної визначеності» [13].

Таке досить наочне та зрозуміле характеризування одного з можливих способів сприйняття «феномену лімітації» веде до формування поняття межі / границі, яка у контексті цього розуміння «є чимось відмінним від реального, приналежного самому тілу як його контур, обмеження» [13], а звідси, «якщо навіть її [межу / границю. – О. Г.], власне, не можна вважати чимось «супутнім» цьому обмеженню, то вона все ще є зовнішньою щодо нього реальністю, – адже не зважаючи на те, що перехід до іншого забезпечується обмеженням, він як здійснення до сутності обмеження не належить, тобто не представляється необхідним для буття тіла» [13].

Розкриваючи другий спосіб розуміння сутності обмеження, Плеснер зазначає, що у даному випадку границя сприймається як така, що «дійсно належить тілу, котре, як обмежене своїми контурами, не тільки забезпечує тим самим перехід до пов'язаного з ним середовища, але у цьому своєму обмеженні здійснюється та саме являє собою цей перехід» [13]. Тобто «границя стає тут сутньою, оскільки вона не є більше відношенням взаємної визначеності (в образах лінії або площини, які, по суті, спотворюють його), самим по собі нічого не значущим порожнім переходом, – відштовхуючись від самої себе, вона принципово відокремлює обмежене нею утворення як таке від усього іншого як іншого» [13]. Будь-який фіксований об'єкт, отже, визначається при такому підході у своєму фактичному (реальному, матеріальному) бутті вже не за рахунок «закінчення» того, що його оточує, а завдяки реальній приналежності межі та її «обмежуючої здатності» самому об'єкту.

Проте здобуття такої теоретичної проясненості не задовольняє Гельмута Плеснера. Він прагне отримати «інтегральне» розуміння сутності обмеження та отримати поняття такої межі / границі, яка «повинна бути <...> гранню двох аспектів, де відбувається обернення сутнісно незвідних один до одного векторів руху» [13]. Німецький вчений наголошує: фактичність тієї обставини, що у повсякденному житті ми часто дійсно маємо справу із цілісними контурами, обрисами, формами, схемами тощо, не означає того, що ці наочні «гештальти» є чимось реально приналежним тому, що вони «лімітують». Як вірно зазначає Плеснер, цим штучно утвореним обмеженням «не відповідає ніяке у власному сенсі сутне (Entität)» [13].

Цікавим та водночас важливим є акцентування Плеснером також і того моменту, що наявна деформація адекватного сприйняття сенсу тих чи інших форм обмеження здебільшого зумовлюється сферою «слововживання». Адже повсякденна мова є вихідним чином нечутливою щодо нюансування різних форм обмеження та буття самої межі як такої. Більш того, людина у своєму фактичному житті «спирається винятково на почуттєве споглядання, не даючи собі звіт у тому, що деяка річ має свою границю, гештальт, форму не як щось вже існуюче саме по собі» [13].

Тому відповідь на питання: «За яких умов у відносному (просторово визначеному) обмеженні (Begrenzung) речі можна виявити незворотне відношення границі між зовнішнім і внутрішнім?» [13] для самого Плеснера у підсумку звучить парадоксально: «коли властивістю тіла крім його обмеження стає саме долання границі, то обмеження задає одночасно і просторову границю, і аспектну границю, а контур знаходить значення цілісної форми без шкоди для його гештальтного характеру» [13]. Парадоксальність такого висновку, втім, досить відносна. А у контексті концептуальних побудов самого Плеснера цей підсумок є навіть необхідним, адже він вдало доповнює (а разом із тим і підтверджує) вихідні теоретичні положення щодо описуваної ним «екс-центрики» (як фундаментального *від-ходу* по відношенню до «первинно-опосередкованого» плану буття, що його демонструє закритий тип організації живого на рівні людини). [13]

Ми ж, у свою чергу, лише фіналізуючи нагадаємо, що на початку статті ми вже демонстрували, яким чином має сприйматися подібний варіант конституції екзистенціального осередку людини, аби поверхнево зрозуміла екс-центричність не вела у підсумку до занурення у все ту ж трансгресивно забарвлену «онтологію Відсутності». Наведена ж спроба переосмислення Плеснером розуміння феномену межі та обмеження як такого також є у цьому плані досить показовим моментом, адже він демонструє той «теоретичний хід», який при своїй радикалізації і призводить до зазначених щойно наслідків. Конституція екс-центричного «долання» при достатній мірі своєї «сутнісної деталізації» неодмінно виявляє близькість до прорисованого нами вище *дигресивного* «(само)долання». Отже, плеснерівський екс-центричний «перехід-кризь-межу» є не трансгресивним, а все ж таки саме *дигресивним* рухом, оскільки умовно «долається» тут лише суцільна замкненість у межах первинної дорефлексивної сфері буття. Тож дигресія у даному випадку і означає той факт, що у первинному зміщенні (або ж – *від-ступі*) людська екзистенція набуває характеру самотривання, яке, так би мовити, «володіє повнотою свого розгорнутого буття», а відповідно – і якоюсь цілісною, «гештальтною» поданістю самої себе для самої себе.

Проакцентована ж Плеснером зумовленість помилкового розуміння сутності обмеження характером повсякденного мововжитку (а разом із тим і відповідним рівнем мислення) вказує на те, що «абсолютне долання меж» – це також, цілком ймовірно, чисто розумовий, умоглядний «ефект». Але ми не можемо не визнавати того факту, що розмивання «суб'єктно-лімітуючих» факторів на теоретичному рівні наразі знаходить своє надзвичайно широке проєкційне відлуння і у загальному соціокультурному просторі та у характері приналежного йому спектру соціальних практик.

Таким чином, в умовах, коли «відсутність явних обмежень зіштовхує нас із Межею як такою» [12, с. 427] (тобто коли руйнація лімітацій веде до вичерпання всіх буттєвих лімітів, а разом із тим – і до оголення вже по-новому зрозумілої межі: межі як внутрішньої «межі вичерпання»), можливо, якраз дигресивність найбільше відповідає необхідним «трансгресивно-нейтралізуючим» способам відношення до лімітуючих механізмів та до власного буття взагалі. Принаймні, втілений на своєму «авторизованому» рівні дигресивний рух символізує собою онтологічно більш цілісне «самоутримання», аніж позиціонально зумовлені фазиси нескінченної гри глобальної знакової системи, на які (умоглядно) перетворюється людська присутність, як тільки деформоване та штучно екстремалізоване розуміння «функціонального» моменту її конституювання займає місце своєїрідної гносеологічної домінанти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбери М. Элегантность ёжика / Мюриэль Барбери ; [пер. с фр. Малевич Н., Кожевникова М.]. – СПб. : Азбука, 2014. – 352 с. – (Азбука-бестселлер).

2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / Зигмунт Бауман ; [пер. з англ. І. Андрущенко]. – Київ : Київ-Могиланська академія, 2008. – 109 с.
3. Бланшо М. Опыт-предел / М. Бланшо ; [пер. с фр.] // Танатография эроса : Жорж Батай и французская мысль середины XX века : [сборник работ] / [сост., пер., комм. С. Л. Фокин]. – СПб. : Мифрил, 1994. – С. 63–77.
4. Блум Х. Страх влияния. Карта перечитывания / Херолд Блум ; [пер. с англ. С. А. Никитина]. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1998. – 352 с. – (Studia humanitatis).
5. Вальденфельс Б. Одновременность неоднородного. Современный порядок в зеркале большого города : [электронный ресурс] / Бернхард Вальденфельс ; [пер. з нем. А. Кричевского] // Логос. – 2002. – № 3. – Режим доступа : http://www.ruthenia.ru/logos/number/2002_03_4/03.htm#_ftn1#_ftn1.
6. Голубенко О. В. Від ексцентрики до еґофугізму: теоретичні обертання навколо дигресивної конституції людини (про одну якісну експлікацію та одну неякісну онтологізацію) / О. В. Голубенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – Харків, 2015. – Випуск 52. – С. 28–44.
7. Голубенко О. В. «Втеча-від/до-себе» як онтико-онтологічне *v(i)*корінення присутності: осново-на-стрій жаху та екзистенціальна «структурність» феномена втечі / О. В. Голубенко // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ, 2010. – № 1(69). – С. 40–45.
8. Голубенко О. В. Жак Паганель та темна кімната, або «Ніщо» по-французьки: подвійний онтологічний «топос» дигресії та її спекулятивні «ефекти» / О. В. Голубенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – Харків, 2015. – Випуск 53. – С. 15–30.
9. Голубенко О. В. Концепт втечі: проблемне «фокусування», «підступи-до» та історична ретроспектива тематичних артикуляцій / О. В. Голубенко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філософські перипетії. – Харків, 2009. – № 877. – С. 131–145.
10. Делёз Ж. Представление Захер-Мазоха / Жиль Делёз ; [пер. с фр. А. В. Гараджи] // Венера в мехах : [сборник работ]. – М. : Культура, 1992. – С. 191-313. – (Ad marginem).
11. Деррида Ж. Невоздержанное гегельянство / Жак Деррида ; [пер. с фр.] // Танатография эроса : Жорж Батай и французская мысль середины XX века : [сборник работ] / [сост., пер., комм. С. Л. Фокин]. – СПб. : Мифрил, 1994. – С. 133–173.
12. Жижек С. Устройство разрыва. Параллаксное видение / Славой Жижек ; [пер. с англ.]. – Москва : Европа, 2008. – 516 с.
13. Плеснер Х. Ступени органического и человек : Введение в философскую антропологию : [электронный ресурс] / Хельмут Плеснер ; [пер. с нем.]. – М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 368 с. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/864814>.
14. Фалев Е. В. Герменевтика Мартина Хайдеггера : [монография] / Е. В. Фалев. – СПб. : Алетейя, 2008. – 212 с.
15. Фуко М. Что такое автор? / Мишель Фуко ; [пер. с франц] // Фуко М. Воля к истине : по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет. – Москва : Касталь, 1996. – 448 с.
16. Хайдеггер М. Бытие и время / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем. В. В. Библихина]. – Харьков : Фолио, 2003. – 503 с. – (Philosophy).
17. Хюбнер Б. Смысл в бес-СМЫСЛЕННОЕ время : метафизические расчеты, просчеты и сведение счетов / Бенно Хюбнер ; [пер. с нем. А. Б. Демидова]. – Минск : Экономпресс, 2006. – 384 с.
18. Шпет Г. Г. Внутренняя форма слова: этюды и вариации на темы Гумбольдта / Густав Густавович Шпет. – М. : УРСС Эдиториал, 2006. – 216 с.